

Elżbieta Osewska, *Edukacja religijna w szkole katolickiej w Anglii i Walii w świetle „Living and Sharing Our Faith. A National Project of Catechesis and Religious Education”*, Biblos, Tarnów 2008, ss. 453, ISBN 978-83-733267-0-5.

Jeden z najwybitniejszych myślicieli XX wieku, Zygmunt Bauman, pisał przed laty: „W swym najgłębszym znaczeniu pojęcie globalizacji przekazuje nieokreślony, kapryśny i autonomiczny charakter świata i jego spraw, brak centrum, brak pulpitu operatora, zespołu dyrektorów, biura zarządu”. W wielu środowiskach triumfuje wielokulturowy nihilizm, który deprecjonuje hierarchię wartości.

Główną przestrzenią, w której toczy się bój o deprecjację wartości, jest szkoła. Tam właśnie wmawia się dzieciom i młodzieży, że wszystkie kultury są równe, i zaciera granice pomiędzy tym, co starodawne, niemodne, a tym, co cywilizowane, *trendy*. Coraz częściej mówi się też o globalnej edukacji, mającej na celu generowanie neutralności aksjologicznej, która wcześniej czy później może doprowadzić do chaosu w obszarze wartości i wychowania.

Stąd też istnieje ogromna potrzeba zadbania o edukację religijną, która jawi się jako swoiste antidotum na zjawiska deprecjonujące duchowość przepełnioną sacrum. Edukacja religijna staje się nie tylko przestrzenią spotkania z Bogiem, ale także stanowi źródło kształtowania postaw dojrzałych, determinujących bogatsze człowieczeństwo. Cały dorobek naukowy, w tym też recenzowana rozprawa habilitacyjna, dr hab. Elżbiety Osewskiej ogniskuje się wokół tych właśnie zagadnień. Stanowi niejako dialog ze współczesnym światem, który coraz mniej rozumie istotę religijności, prawdy czy wolności. Niewątpliwie dr hab. Elżbieta Osewska jest naukowcem, który próbuje swoją refleksją naukową i praktyką katechetyczną poszukiwać nowego modelu edukacji religijnej, odpowiadającego na oczekiwania współczesnego człowieka, odczytującego znaki czasu, a także korzystającego ze zdobyczy nowoczesnej i efektywnej dydaktyki.

Recenzowana praca, licząca 453 strony, posiada cztery obszerne rozdziały, wstęp i zakończenie, spis tabel oraz bibliografię, co stanowi zwartą i logiczną całość. Warto podkreślić, iż w omawianej pracy znajduje się bardzo czytelny i profesjonalnie napisany wstęp, w którym autorka prezentuje podstawowe zagadnienia umożliwiające zrozumienie opracowanej monografii. Są zatem ukazane przyczyny powstania pracy, cele, źródła, a także kontekst społeczno-polityczny oraz metody zastosowane przy powstawaniu dysertacji.

Pierwszy rozdział, zatytułowany *Kontekst społeczny, polityczny, religijny i edukacyjny w Anglii i Walii*, stanowi trafne wprowadzenie do realizacji zamierzonych celów. Autorka ukazuje najpierw ogólne uwarunkowania edukacji, kładąc nacisk na społeczne i polityczne (w tym także religijne) determinanty. W sposób źródłowy wyeksplikowana jest także sytuacja Kościoła katolickiego, zarówno w kontekście historycznym, jak i w kontekście współczesnych przemian społeczno-politycznych. Niezmiernie cenne jest również zaprezentowanie struktury systemu edukacji w Anglii i Walii, który jest często dość trudny do zrozumienia dla pol-

skiego czytelnika. Autorka z dużą i wystarczającą znajomością tematu dokonuje syntezy dotyczącej szkolnictwa na terenach będących przedmiotem badań. Sięgając po fachową literaturę, przedstawia spektrum skomplikowanych zasad edukacji dzieci i młodzieży w Anglii i Walii. Nie zapomina także o zagadnieniach natury pedeutologicznej, przedstawiając status i rolę nauczyciela w procesie kształcenia. Niezmiernie ciekawa jest także część omawiająca problemy docymologiczne. Naświetlając kontekst społeczno-polityczny edukacji religijnej w Anglii i Walii, autorka ukazuje także historyczne uwarunkowania tejże edukacji, odwołując się do przemian w okresie II wojny światowej oraz późniejszych przekształceń (aż do czasów obecnych). Jest to profesjonalnie zrobiona synteza, sięgająca do istotnych źródeł. Autorka prezentuje nowe wyzwania i poszukiwania, co jest niezmiernie cenne dla dalszych dywagacji. Specyfika edukacji religijnej w szkole katolickiej zajmuje ostatni podrozdział, będący bardzo ciekawą analizą poszukiwań nowych koncepcji katechezy. Istotną rolę w tych poszukiwaniach stanowią opinie samych nauczycieli i katechetów. Autorka nie ucieka od tych, nieraz krytycznych, podsumowań i poglądów. Jak więc widać, pierwszy rozdział prezentuje Elżbietę Osewską jako profesjonalną i solidną badaczkę, sięgającą do możliwych do odnalezienia źródeł. Po obszernym i niełatwym materiale faktograficznym porusza się ze swobodą naukowiec, mającego świadomość odpowiedzialności za słowo.

Drugi rozdział, zatytułowany *Geneza i rozwój „Living and Sharing Our Faith. A National Project of Catechesis and Religious Education”*, jest obszernym i wnikliwym sprawozdaniem dotyczącym istoty omawianego Projektu. Niewątpliwą zaletą tego rozdziału jest bardzo poprawne uporządkowanie sporego materiału, który niełatwo objąć i dokonać jego syntezy. Autorka świetnie sobie z tym problemem poradziła. Przedstawienie istoty Projektu rozpoczyna od zarysu historii jego powstania, z uwzględnieniem kontekstu edukacyjnego i społecznego. Wart podkreślenia jest także fakt, iż autorka w sposób wyczerpujący przedstawia założenia omawianego Projektu. Stara się wydobyć specyfikę szkoły katolickiej, w której można odnaleźć trzy filary: Chrystusa będącego centrum edukacji, integralność w rozwoju wychowanka oraz wspólnotowość. Elżbieta Osewska, nawiązując do tekstów i źródeł, dokonuje katechetycznej i pedagogicznej analizy szkoły katolickiej. W tym miejscu należy podkreślić świetną znajomość dokumentów i opracowań dotyczących katolickiej edukacji religijnej. Omawiając założenia Projektu, autorka prezentuje edukację w aspekcie rozwoju człowieka. Dokonuje analizy specyfiki edukacji na szczeblu dzieci, młodzieży i dorosłych. Mocny punkt tej części pracy stanowi ukazanie dylematów i problemów, przed jakimi stanęli twórcy Projektu. Miał on być odpowiedzią na zjawiska społeczno-kulturowe mające miejsce w Anglii i Walii. Stąd też Elżbieta Osewska opisuje także różnego rodzaju aberracje wokół Projektu, co doprowadziło do jego rozwoju i przekształcenia. Na podstawie dostępnej literatury autorka wskazuje główne nurty dyskusji na temat edukacji religijnej oraz fundamenty przekształceń pierwotnego Projektu. To z kolei przyczyniło się do ewaluacji owego programu. Mocną stroną drugiego

rozdziału jest perfekcyjne uporządkowanie materiału faktograficznego. Ma ono miejsce na płaszczyźnie chronologicznej, merytorycznej oraz polemicznej. Autorka w sposób przejrzysty prezentuje dylematy, pytania, a także tendencje w realizacji zaproponowanego Projektu. Nie można także pominąć faktu, iż poruszanie się po tak wielkiej liczbie dokumentów nie jest prostą sprawą. Elżbieta Osewska zdała i w tej kwestii świetnie egzamin. Można zatem powiedzieć, że analiza Projektu jest czytelna, wydobywająca liczne niuanse. Stanowi jasne, kompetentne kompendium wiedzy na jego temat.

Trzeci rozdział nosi tytuł: *Natura, cele i środowiska edukacji religijnej*. Jest to bardzo istotna część recenzowanej rozprawy. Autorka dokonuje analizy niezmiennie ważnych pojęć i zjawisk edukacyjnych proponowanych przez Projekt. Ekspozowana jest natura edukacji religijnej w kontekście ukazujących się nowych dokumentów Kościoła powszechnego i lokalnego. Elżbieta Osewska wydobywa ze źródeł niezmiennie ważne niuanse związane z istotą katechezy i jej odrębnością. Wskazuje także na istotny aspekt edukacji religijnej. Nie jest ona tylko nauczaniem, ale również wychowaniem. W ten sposób edukacja religijna staje się ważną formą nauczania wychowującego, w którym integralność rozwoju człowieka odgrywa istotną rolę. Autorka ukazuje także całe spektrum celów edukacji religijnej w szkołach katolickich. Czyni to w zakresie celów poznawczych i wychowawczych. Szkoda, że zabrakło w tej prezentacji analizy krytycznej, w której autorka przedstawiłaby swoją opinię. Niezwykle cenna jest także prezentacja środowisk, które odpowiadają za rozwój wiary. Są to trzy podstawowe środowiska wychowawcze: rodzina, szkoła i parafia. Jak wykazała autorka, wszystkie trzy przestrzenie wychowania wiary podlegają przemianom. Autorzy i koordynatorzy Projektu owe przemiany uwzględnili w propozycjach edukacyjnych. Na szczególną uwagę zasługuje postulat jeszcze ściślejszej współpracy wszystkich środowisk wychowawczych. Jak więc widać, trzeci rozdział, mający charakter katechetyczno-pedagogiczny oraz pastoralny, udowodnił, iż autorka potrafi dokonywać analiz interdyscyplinarnych. Nakreślone postulaty zawarte w Projekcie odsłoniły priorytety w edukacji religijnej. Elżbieta Osewska wykazała przy tym profesjonalną umiejętność analizy, a także syntetycznego podsumowania.

Czwarty rozdział nosi tytuł *Kryteria doboru treści i metod w edukacji religijnej*. Jest to część, która zogniskowana została wokół zagadnień z katechetyki formalnej i materialnej. Autorka, analizując treści i metody w edukacji religijnej, ukazuje odpowiednie kryteria ich doboru. Pierwszy podrozdział wydobywa podstawowe fundamenty dokonywania doboru treści i metod edukacyjnych w ujęciu *Cornerstone* oraz *Signpost and Homecomings*. Są to: Pismo Święte, doktryna katolicka, liturgia oraz doświadczenia egzystencjalne i religijne. Mocną stroną tej części monografii jest jej charakter polemiczny. Autorka przedstawia zarówno mocne, jak i słabe strony treści zawartych w programach kształcenia. Wprawdzie sama nie ustosunkowuje się do tych opinii, ale cytuje poglądy wielu współczesnych katechetyków. Drugi podrozdział przedstawia kryteria doboru treści w programach i podręcznikach *Weaving the Web*. Autorka wydobywa cztery takie kryteria:

potrzeby ucznia, ponadkonfesyjność, doświadczenia ucznia oraz wieloreligijność. Trzeci podrozdział ukazuje omawiane kryteria doboru treści w dokumentach Kościoła lokalnego. Autorka dokonuje analizy w oparciu o cztery filary: Objawienie, Kościół, celebrację oraz życie w Chrystusie. Rozdział kończy interesująca analiza podręczników, w których można odnaleźć metodyczny pluralizm. Reasumując, czwarty rozdział w sposób wnikliwy i analityczny przedstawia kryteria brane pod uwagę przy doborze treści i metod w edukacji religijnej. Elżbieta Osewska bardzo dobrze poradziła sobie z dużą ilością źródeł, dokonując trafnych syntez, jednocześnie wyciągając ciekawe i uprawnione wnioski.

Niewątpliwą zaletą recenzowanej rozprawy jest imponująca liczba pozycji bibliograficznych. Autorka wykorzystała 895 pozycji, w tym 771 anglojęzycznych. Bibliografia została podzielona na cztery części: źródła, literatura przedmiotu, literatura pomocnicza oraz encyklopedie, słowniki i leksykony.

Należy podkreślić z całą odpowiedzialnością, iż przedstawiona dysertacja posiada znamiona wskazujące na dojrzałą pracę naukową. Reasumując, można stwierdzić, iż zarówno dorobek naukowy i dydaktyczny dr hab. Elżbiety Osewskiej, jak i recenzowana praca habilitacyjna są dowodem na dojrzałość naukową autorki. Bogaty warsztat badawczy oraz erudycja płynąca z recenzowanej pracy wskazuje na podejście interdyscyplinarne do badanych problemów, co w obecnych czasach jest szczególnie cenione w środowisku naukowym.

Ks. Janusz Mastalski, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II

Ks. Stanisław Dyk, *Współczesne przepowiadanie homilijne misterii publicznego życia Jezusa*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008, ss. 448, ISBN 978-83-7363-697-2.

Ks. Stanisław Dyk jest redaktorem naczelnym „Przeglądu Homiletycznego” i bardzo twórczym homilem. Jego rozprawa habilitacyjna zawiera spis treści, wykaz skrótów, pięć rozdziałów, zakończenie, bibliografię i streszczenie w języku angielskim. Jej przedmiotem są trzy „misteria publicznego życia Jezusa w znaczeniu ścisłym” (s. 19), do których należą: chrzest, kuszenie i przemienienie (zob. s. 18, 19, 415). Na celowość tych badań interdyscyplinarnych pod kątem głoszenia homilii wskazuje fakt, że homileci polscy nie opracowali dotąd tego problemu, a „można jedynie wskazać kilka artykułów, które bezpośrednio dotyczą podejmowanego zagadnienia” (s. 19, 20). Egzegetyczno-teologiczne i homiletyczne badanie trzech misterii stanowi cel bardzo ambitny, gdyż dotyczy w sumie dziewięciu tekstów, które występują u wszystkich trzech synoptyków. Wymagało to dużej wnikliwości egzegetycznej i szerokiej wiedzy teologicznej.